

12. Горлинський В. В. Духовні координати безпеки суспільства / В.В. Горлинський [Електронний ресурс] // Стратегічна панорама. – 2006. – № 1. – Режим доступу: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=2006_1

Деміна О.С. Политико-правовые ценности как детерминанты политического процесса: структурно-функциональный анализ

В статье рассматривается роль духовных и морально-политических ценностей в политической жизни общества, прежде всего демократии поскольку она выражает единство общечеловеческих, классовых и национальных интересов в обществе. Исследуется уникальная ценность демократии, которая заключается в том, что удовлетворяя определенные потребности человека, его стремление к свободе, она способствует развитию активности людей, противостоит произволу, насилию над личностью. Демократия, ее институты и процедуры требуют легитимизации, что в свою очередь опирается на распространение и закрепление в обществе соответствующих - демократических - ценностей и ориентиров. Определено, что, имея характер идеального и нормативного образа настоящего и будущего, ценности придают смысл политическому процессу, включают в себя его потенциальный проект, привносят в него оценочные критерии.

Ключевые слова: демократия, политические ценности, политический процесс, политическая идеология, легитимация, идеологическая детерминация.

Domina O. Political and legal value as a political process determinants: structural and functional analysis

The article discusses the role of spiritual, moral and political values in political life of society, primarily democracy as it expresses the unity of the universal, class and national interests in society. Explore the unique value of democracy, which consists in the fact that to satisfy the specific needs of man and his desire for freedom, it promotes the activity of people opposed to tyranny, violence against the person. Democracy and its institutions and procedures require legitimization, which in turn is based on the spread and consolidation of the relevant social - democratic - values and orientations. It was determined that, given the nature of the ideal and normative way of present and future values give meaning to the political process, include its prospective design, bring him the evaluation criteria.

Keywords: democracy, political values, political process, political ideology, legitimization, ideological determination.

УДК 32(09)(031)

Мостіпан О. М.

ІМПЕРАТИВ НАВЧАННЯ ТА «ЛЮБОВІ ДО ЛЮДЕЙ» У ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ КОНФУЦІЯ

У статті аналізуються погляди Конфуція на навчання, його роль в системі соціально-політичного та державного управління Стародавнього Китаю. Розглядається зв'язок між владою та знанням в аспекті формування особистості «благородного мужа», який цілеспрямовано оволодіває «любов'ю до людей» шляхом навчання.

Ключові слова: Конфуцій, «Лунь юй», навчання, «любов до людей», державне та соціальне управління.

Конфуцій, його вчення та послідовники відіграли важливу роль у розвитку державності Китаю, а також у становленні китайської культури, яка має значний вплив у сучасному світі. Про Конфуція (Вчителя) написана велика кількість розвідок на різних мовах світу [1; 2; 3; 4; 5]. В українському науковому просторі також є дослідження, які присвячені мислителю [6; 7;

8; 9; 10;]. Спостерігається зростання популярності ідей Конфуція та його особистості в сучасному світі та в Україні. Водночас, залишається багато питань та спеціально сконструйованих (чи тих, що об'єктивно виникли) міфів навколо особистості мислителя, що пов'язано зі створенням культу Конфуція чи, навпаки, його розвінчуванням у різні історичні періоди Китаю [11, с. 116]. Маємо на меті проаналізувати політичний вимір поширюваних Конфуцієм ідей про навчання та «любов до людей», спираючись на працю «Лунь юй» («Судження і бесіди»), оформлення якої відбувалось після смерті Вчителя шляхом внесення численних правок (що й обумовлює існування різних варіантів «Лунь юя») [12, с. 52–57], [5, с. VII, с. 339–340], [2, с. 10–11].

Аналізуючи роботу «Лунь юй», на перший погляд, крізь велику кількість діалогів, здається, важко віднайти єдину логіку, яка б об'єднувала різноманітний за змістом матеріал, проте доцільно виокремити ключові категорії, а саме «навчання», «любов до людей» («гуманність»), «благородний муж», «ритуал», «синівська шанобливість», «жертвопринесення» та «істинне правління», які можуть стати основою для аналізу політичних ідей Конфуція. Ці категорії органічно переплітаються у діалогах «Лунь юй», що може свідчити про наявність певної бажаної ідеальної системи організації суспільного життя та державного управління, яку мислив собі Вчитель та відстоювали в подальшому його послідовники. Більшу частину свого життя Конфуцій не мав змоги застосувати власні уявлення про належне державне управління на практиці, проте його ідеї справили помітний вплив на формування інституту державної служби та управління у Китаї в майбутньому [6, с. 13].

Просвітню та освітню роботу Конфуція можна розглядати як одну зі складових на шляху реалізації державотворчих амбіцій мислителя. Ця теза, до певної міри, може бути підтверджена в одному з діалогів «Лунь юй»: «Учитель запитав: Ци! Ти думаєш, що я вивчаю багато чого і все запам'ятовуюю»? Той відповів: «Звичайно, а хіба не так»? – «Ні.» – відповів Вчитель. – «У мене все пройнято Єдиним» («Лунь юй»: XV, 3) [13, с. 215]. В іншій частині «Лунь юй» знаходимо підтвердження: «Вчитель сказав: Шень! Моє вчення пронизане однією ідеєю. ... Цзен-ци відповів: Основні принципи вчителя – відданість (правителю) і турбота (про людей), більше нічого» («Лунь юй», IV, 15) [14, с. 25]. Зазначимо, що освітня система, окрім базової навчальної, виховної і дослідницької функцій, виконувала також й ідеологічну функцію в системі державного та соціального управління. З поглядів Конфуція випливає, що освіта покликана здійснювати виховання та розвиток моральних якостей у підданих та правителів, сприяти формуванню гармонійних відносин у родині між старшими та молодшими за віком, батьками та дітьми, утверджувати пріоритетність розбудови відносин у суспільстві на основі довіри, що у своєму кумулюючому ефекті має допомогти створити належні культурні, соціальні та політичні практики в державі.

Конфуцій відводив важливу роль навчанню як інструменту виховання моральних якостей і чеснот у правителів та підданих. Оволодіння знаннями було необхідною передумовою для обіймання державних посад, а освіта у феодално-аристократичній державі була доступною обмеженому колу привілейованих людей, які мали право її здобувати завдячуючи походженню. На нашу думку, Конфуція можна вважати новатором у напрямі створення першої платної школи, яка надавала освіту людям незалежно від їхнього походження та соціального статусу. У цьому відношенні, Вчитель мав сміливість започаткувати механізм, що давав поштовх до змін у засадах функціонування тогочасної системи державного управління, шляхом надання можливості змагатись за посади не лише представникам аристократії, а й усім, хто складе іспити. Хоча, існує також інакша думка у цьому питанні: не дивлячись на формальне декларування Конфуцієм принципу рівності доступу до освіти, проте на практиці більшість учнів були представниками вищих соціальних груп [2, с. 55]. Втім, китайська система державного управління була доволі гнучкою в аспекті віднаходження рівноваги між аристократичним походженням та знаннями, що могли бути здобутими звичайними посполитими. Напевно, саме цією обставиною можна

пояснити велику кількість учнів (до трьох тисяч), які мав Конфуцій у період розквіту своєї популярності [13, с. 151].

З праці «Лунь юй» ми довідуємось, що мислитель був готовий навчати за невелику плату: «Навіть якщо мені принесуть в'язку сушеного м'яса, я не відмовлюсь навчити» («Лунь юй»: VII, 7) [14, с. 45]. Це було важливим чинником, який стимулював незаможних, а часом дуже бідних людей, у яких не склалось з приналежністю до привілейованих соціальних груп, але які були наділені природним розумом та мали бажання обійняти кращу соціальну позицію, розглядати власну приналежність до школи Конфуція як чи не єдиний можливий спосіб для покращення власного становища. У «Лунь юй» ми знаходимо чітко визначену позицію Конфуція у цьому питанні: «У навчанні не може бути відмінностей за походженням» («Лунь юй»: XV, 39) [13, с. 219].

Роль мислителя як популяризатора знань та навчання є незаперечною. Саме цим, очевидно, можна пояснити несприйняття новаторського підходу Конфуція частиною аристократичної феодальної еліти, яка розглядала право на освіту (передумову обіймання спадкових посад) як монополне, що не підлягає жодному перегляду. Тому, поширювані Вчителем погляди нерідко сприймалися як загроза існуючому порядку речей, підґрунтя для зміни основ системи державного управління та чинник трансформації ієрархічних засад соціальної структури суспільства: «У сучасний час ті, хто займається наукою, тренуються у балаканині, не працюють, як землероби, але в результаті вони багаті. Вони не зазнають небезпек, які бувають у боях, але користуються належною повагою. Якщо це так, то тоді хто ж не буде цього робити? Ось чому сто людей служать мудрості, а один працює. Якщо перших багато – закони занепадають; якщо других мало – держава бідніє. У цьому полягає причина смуту» [12, с. 90].

Неодноразово знаходимо в «Лунь юй» апеляцію Конфуція до думки, що він здобув власні знання завдяки любові до навчання (адже сам не користувався привілеями аристократичного походження, хоча його пращури мали таке): «Вчитель сказав: навіть у селищі з десятьма будинками є люди подібні до мене у відданості правителю та щирості, але вони не можуть зрівнятись зі мною у любові до навчання» («Лунь юй»: V, 27) [14, с. 35]. Конфуцій робив акцент на тому, що з точки зору ефективності державного управління більш доцільно призначати на посади тих, хто здобув необхідні знання, у першу чергу, завдяки власним зусиллям: «Ті, хто спочатку вивчали Правила та музику, а потім ставали чиновниками – звичайні люди, які не мали рангів та платні. Ті, хто спочатку ставали чиновниками, а лише потім вивчали Правила та музику – діти цинів та дафу. Якщо б мені знадобились здібні, то я обирав би з тих, хто розпочав з навчання» («Лунь юй»: XI, 1) [13, с. 195]. Зазначимо, що цини та дафу – це спадкові групи аристократів, які користувались правом передавати посади та ранги у спадок (для їх обіймання зовсім не обов'язково було володіти професійними знання на початку, хоча під час служби, звичайно, знання все ж таки набувались).

Особистий приклад мислителя надихав багатьох його послідовників та учнів докладати зусиль у роботі над собою: «Вчитель сказав: Я не народився зі знаннями. Я отримав їх завдяки любові до давнини та наполегливості у навчанні» («Лунь юй»: VII, 19) [14, с. 48]. Звернення до давнини, вивчення історії, необхідність відтворення та відновлення кращих минулих зразків є лейтмотивом у соціально-політичних поглядах Конфуція: «Вчитель сказав: Той, хто повторюючи старе, пізнає нове, може бути наставником людей» («Лунь юй»: II, 11) [14, с. 11]. Відзначимо, що Конфуцій, закликаючи любити давнину, оперує не історичним, а міфологічним часом, оскільки немає достовірних підтверджень стосовно «золотого віку Китаю», життя та діяльності вірцевих легендарних правителів Вень-вана, Чжоу-гуна, Яо, Шуня, Таня, Юа [11, с. 95, 109, 113], [1, с. XIX]. Тому, міфи, легенди та перекази про правителів давнини стали надійною основою для відстоювання протилежних поглядів, які можуть бути однаково далекими від історичної дійсності.

В основі навчального процесу у Конфуція важливе місце займало безпосереднє спілкування Вчителя та учнів. Нерідко учні критикували Вчителя за певні вчинки, які, на

їхню думку, було складно співвіднести з поширеними Конфуцієм ідеями («Лунь юй»: VI, 26) [14, с. 42]. Втім, мислитель завжди знаходив влучну відповідь, яка лише підтверджувала та поглиблювала розуміння його поглядів учнями. У цьому сенсі, ідеї Конфуція не постають перед читачем «Лунь юя» як догматичні та замкнені в непорушну систему, а скоріше перебувають в динамічній рівновазі, яка тяжіє до саморозвитку та самовдосконалення.

Ідея необхідності докладати особисті зусилля в напрямі навчання постає як важлива умова організації суспільного життя та державного управління на засадах гармонії. Тим більше, життєва потреба в навчанні пропорційно зростає до обійманої людиною посади та володіння певним рангом в системі державної влади. Конфуцій акцентував увагу на необхідності вивчення старовини та книг, які вважались класичними, для розвитку та формування професійних якостей та внутрішньої культури у чиновників, як передумови належної організації практики державного управління та зміцнення ворогуючих між собою країн Китаю: «Вчитель навчав чотирьом речам: розумінню книг, моральній поведінці, відданості правителю та правдивості» («Лунь юй»: VII, 24) [14, с. 49]. В іншому перекладі «Лунь юй» ми знаходимо інакші акценти: «Вчитель навчав чотирьом речам: вень-культурі, справедливості у вчинках, відданості та щирості» («Лунь юй»: VII, 25) [13, с. 183]. Втім, спільним є наступне: 1) вивчення історії, старовини, культури, книг; 2) синівська шанобливість, що передбачає обов'язковий траур за померлими батьками; 3) вірність правителю; 4) чесність у відносинах між друзями.

Перероховані напрями навчання постають як інструменти для формування живого мислення в учнів, а тому, напевно, можуть бути переглянуті з огляду на життєві потреби та орієнтацію на певні суспільно-політичні практики. Висловлені Конфуцієм ідеї постають відкритими до критики (зовнішньої та внутрішньої), остаточно незавершеними, багатословними та з обтічною формою, яку, з огляду на політичні цілі, можна конкретизувати та наповнювати різним змістом (чим далі і будуть займатись послідовники Конфуція, які власне і сформулюють на основі ідей Вчителя конфуціанство як вчення).

Конфуцій, відчуваючи містичний зв'язок з небом, мислив себе наступником Вень-вана (перший володар династії Чжоу у 1046–1043 роках до н. е.) та говорив, що в його особі небо сконцентрована «просвіта» - як «порядок речей в суспільстві, правління та обрядів». З іншого боку, посилення на містичний зв'язок з небом, можна розглядати як політичну технологію, яка неодноразово рятувала життя Конфуцію: «Коли Вчителю погрозували в Куані, він сказав: «Після смерті чжоуського Вень-вана я – той, у кому вень-культура. Якщо б Небо насправді хотіло знищити вень-культуру, то воно б не наділило мене нею. А оскільки саме небо не знищило її, чи варто боятись якихось куанців» («Лунь юй»: IX, 5) [13, с. 188]. Звернення до минулого та переживання духовних зв'язків з ним надихнуло Конфуція вважати себе не просто послідовником вень-культури у сучасності, а чи не єдиним її спадкоємцем та провідником для майбутнього.

У «Лунь юй» знаходимо цікаву думку, яка також була висловлена в європейській політико-філософській традиції (Геракліт – «знання багатьох речей не навчає розуму»): «Вчитель сказав: Чи маю я знання? Ні, я знаю мало. Але коли маленька (низька) людина запитає мене про щось, то навіть якщо я не буду нічого знати, я зможу розглянути це питання з двох сторін і про все розповісти їй» («Лунь юй»: IX, 7) [14, с. 60]. Виявляється, що знати багато зовсім не потрібно, а часом, навіть і зайве (щоб не порушувати суспільний порядок та не мислити про речі та справи, до яких не маєш безпосереднього відношення). Практична значимість особистісного виміру знань та навчання, за Конфуцієм, полягає у їх спрямованості на сферу суспільного життя, до якої людина безпосереднім чином причетна у певний момент часу.

Навчання постає як передумова організації життя в державі на засадах гармонії, здійснення соціально-політичних практик у відповідний належний спосіб за допомогою вивчення, глибокого розуміння та реалізації у практичній площині імперативу ритуалу: «Якщо не вивчати лі (порядку речей у суспільстві (Піднебесній), правління та обрядів, а також пов'язаних з цим правил етикету та декоруму), то не буде підвалин (засад, основ)»

(«Лунь юй»: XVI, 13) [14, с. 126]. Для того, щоб слідувати лі – потрібно постійно вчитись, визнавати та виправляти власні помилки, а також дружити з подібними до себе людьми: «Вчись начебто ти не можеш досягнути того, що вивчаєш та боїшся це втратити («Лунь юй»: VIII, 17) [14, с. 57].

Не зважаючи на те, що Конфуцій вже за життя зажив слави мудрої людини, яка часом була причетна до справ державної ваги, мала значний досвід у сфері соціального управління, а також велику кількість однодумців та ворогів, мислитель зазначав: «Якщо б мені додали декілька років життя, то я б мав можливість в п'ятдесят років вивчати «Книгу змін» і, можливо, уникнув би багатьох помилок» («Лунь юй»: VII, 16) [14, с. 47]. Знання та навчання постають як інструменти для осягнення досвіду минулого, що значно скорочує відстань до реалізації бажаних цілей у сучасності.

Отже, з поглядів Конфуція слідує, що освіта покликана виконувати інтегральну функцію у суспільстві та державі, сприяти формуванню гармонійних відносин у родині та між різними соціальними групами, забезпечувати легітимацію політичної системи та наступність у відтворенні політичних інститутів.

Звернення до давнини через навчання відкриває широкі горизонти у розвитку людської духовності, формуванні моральних та особистих чеснот, утвердженні в суспільстві нормативних моделей поведінки, а також ідеалу достойної та шляхетної людини – благородного мужа, який аксіоматично має бути наділений «любов'ю до людей» («гуманність», «человеколюбие»). Володіння цією чеснотою постає як продукт тривалої напруженої внутрішньої роботи людини над собою шляхом навчання та спілкування з подібними до себе людьми, які також прагнуть до духовного зростання та самовдосконалення, вивчення кращих зразків та культурних архетипів минулого, безпосередньої взаємодії з авторитетним наставником – вчителем, а також орієнтуються реалізувати здобуті знання та сформовані особисті уявлення про належне у культурній, соціальній та політичній сферах життя суспільства.

«Любов до людей» постає як особиста чеснота, що відкриває шлях (за посередництва освітньої системи) для просування по службовій драбині у феодальному суспільстві особливо для людей, які не мають аристократичного походження. Здоровий прагматизм змушував багатьох учнів та послідовників Конфуція, які прагнули інтеріоризувати цю «любов до людей», нерідко вести настільки аскетичний спосіб життя, що межував з фізичним виживанням. З «Лунь юй» дізнаємось, що Конфуцій бачив очевидну користь у культивуванні цього принципу в особистому та суспільному житті: «... мудрій людині любов до людей приносить користь» («Лунь юй»: IV, 2) [14, с. 22]. Крім того, мудра людина, на думку Конфуція має інтуїтивно відчувати місце та соціальний простір, де є «любов до людей» та де її немає, і у відповідності з цим будувати свою поведінку: «Вчитель сказав: Там, де панує любов до людей, прекрасно. Тому, коли хтось селиться там, де немає любові до людей, хіба він мудрий?» («Лунь юй»: IV, 1) [14, с. 22]. Розуміємо, що мова йде про ширший перелік питань, ніж лише географічний простір проживання, який охоплює: 1) соціальне середовище спілкування людини; 2) професійну належність та перебування на службі у достойного правителя; 3) особистий простір орієнтований на відтворення ідеалів належного життя.

Приймаючи за основу, що «любов до людей» є одним з визначальних критеріїв «благородного мужа», постає питання стосовно необхідних процедур, інструментів, механізмів та, загалом, практик, які можуть сприяти учням збагнути та оволодіти цим принципом. З «Лунь юй» ми довідуємось, що Конфуція неодноразово запитували про конкретні способи оволодіння «любов'ю до людей», наприклад: «Янь Юань запитав про любов до людини. Вчитель відповів: «Перебороти себе та повернутись (у словах та вчинках) до Правил, у цьому і полягає любов до людей». ... Янь Юань знову звернувся: «Прошу розповісти, як цього досягнути»? Учитель відповів: «Не можна дивитись на те, що не відповідає правилам; не можна слухати те, що не відповідає правилам; не можна говорити про те, що не відповідає правилам; не можна робити те, що не відповідає правилам»

(«Лунь юй»: XII, 1) [13, с. 200]. Таким чином, слідування та дотримання ритуалу постає як інструмент культивування особистих якостей та чеснот, що іманентно притаманні людині, яка любить інших людей.

На перший погляд, може видатись, що ритуал постає як зовнішній імператив поведінки, перш за все, орієнтований на належне виконання соціальних ролей. Втім, зовнішнє слідування ритуалу необхідним чином передбачає внутрішнє прийняття людиною відповідних практик, і лише завдяки цьому ритуал може бути реалізований у найкращий спосіб. В протилежному випадку наочною стане абсурдність процесу здійснення соціально-політичних практик (управління), спричинена карикатурністю виконання соціальних ролей та очікуваних моделей поведінки.

Реалізація принципу «любові до людей» в індивідуальному житті та політичному управлінні потребує кропіткої особистої роботи над «я», що передбачає пріоритетність обрання моделі поведінки орієнтованої на досягнення загального добробуту, рівноваги, слідуючи принципу «золотої середини», а також справедливості: «Цзи Гун запитав, як стати тим, хто любить людей». Вчитель відповів: «Будь-який майстер, бажаючи добре зробити свою справу, перш за все повинен нагострити свій інструмент. Тому, в якій би державі ти не перебував, служи лише мудрим сановникам, дружи лише з тими ши-книжниками, хто любить людей» («Лунь юй»: XV, 10) [13, с. 217]. У цьому відношенні, критерієм істини є безпосередня практика, яка може бути реалізована у різний спосіб, одним з яких є перебування на державній службі. Цікавим є те, що обіймання певної посади, у цьому аспекті, не розглядається як таке, що має домінуюче та переважаюче значення, а виступає, скоріше, як один з можливих та ефективних інструментів для оволодіння «я» «любов'ю до людей».

Акцентуємо увагу, що належне виконання чиновником посадових обов'язків, а правителем – втілення в життя принципу «істинного правління», можливе за умови оволодіння ними «любов'ю до людей». Водночас, обіймання державної посади людиною, яка оволоділа цим принципом, відкриває широкі можливості для прищеплення відповідних моделей поведінки у суспільстві з огляду на владний характер політики. У протилежному ж випадку, коли посаду обіймає сановник, який не володіє «любов'ю до людей», це загрожує розмиванням моральних основ у суспільстві, поширенням «не гуманних» соціально-політичних практик, а також сприйняттям останніх за взірць неосвіченим населенням, яке становить більшість у феодальній державі. Повнота реалізації принципу «любові до людей» у всіх сферах життя суспільства впливає на якісні характеристики функціонування владних інститутів в державі, визначає сутнісні ознаки правління того чи іншого правителя в Піднебесній, створює нормативну основу з усталених практик, що з часом можуть набути характер культурних та політичних традицій, для подальшого розвитку держави та суспільства. Важливість обіймання посад саме сановниками, які володіють «любов'ю до людей» та тлумачать свої владні повноваження як інструмент для виховання народу через розвиток моралі за допомогою відтворення «гуманних» моделей поведінки на рівні інститутів влади, є ключовим фактором для побудови гармонійних відносин всередині суспільства, реалізації «Дао-шляху» на практиці [8]. В іншому випадку, на запитання про шляхи віднаходження «любові до людей» Конфуцій відповів: «Поза домівкою стався до людей, немов зустрів важливих гостей. Використовуючи народ, поведь себе шанобливо, немов здійснюєш велике жертвопринесення. Не роби іншій людині того, чого не побажаш собі. Не допускай ворожнечі у державі та сім'ї» («Лунь юй»: XII, 2) [13, с. 200].

Таким чином, Конфуцій відводив важливу роль навчанню та реалізації принципу «любові до людей» в державному та соціальному управлінні.

Використана література:

1. Littlejohn L. R. Confucianism: an introduction / Ronnie L. Littlejohn. – London, New York: I. B. TAURIS, 2011. – 232 p.

2. Rainey L. D. Confucius & Confucianism : the essentials / Rainey Lee Dian. – Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010. – 262 p.
3. Chang Chi-yun. A life of Confucius / Chang, Chi-yun. – Taipei, Taiwan, Republic of China: Hwakang Press : China Academy, 1975. – 235 p.
4. An illustrated life of Confucius : from tablets in the Temple at Chufu, Shantung, China / Н. P. Lair and L.C. Wang. – Taipei : Ch'eng Wen Pub., 1972. – 112 p.
5. The Original Analects: Sayings of Confucius and His Successors / A New Translation and Commentary by E. Bruce Brooks and A. Taeko Brooks. – New York : Columbia University Press, 1998. – 340 p.
6. Мищак І. М. Нормативно-правове забезпечення державного управління та державної служби в Стародавньому Китаї [Електронний ресурс] // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 6. – С. 12–15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2013_6_4.pdf
7. Усик А. В. Вчення Конфуція та конфуціанство в контексті китайської філософської традиції (етико-соціальний аспект) : автореф. дис. канд. філол. наук : 09.00.05 / А. В. Усик; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 1999. – 16 с.
8. Мешков В. М. Конфуціанські уявлення про Дао–Шлях як метафізичну реальність Неба [Електронний ресурс] / В. М. Мешков // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 77. – С. 206–208. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_77_64.pdf
9. Кіктенко В. О. Порівняльний аналіз конфуціанства і демократії: спільне, відмінне та можливості взаємодії [Електронний ресурс] / В. О. Кіктенко // Китаєзнавчі дослідження. – 2014. – № 1–2. – С. 5–13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/kytdosl_2014_1-2_3.pdf
10. Бойченко О. І. Державотворення у філософії Давнього Китаю : парадигми осягнення : автореф. дис. д-ра філософ. наук : 09.00.05 / О. І. Бойченко. – К., 2012. – 32 с.
11. Маслов А. А. Китай: колокольца в пыли; странствия мага и интеллектуала. – М. : Алетейа, 2005. – 376 с.
12. Радуль-Затуловский Я. Б. Конфуцианство и его распространение в Японии / Я. Б. Радуль-Затуловский – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 456 с.
13. Конфуцианское Четверокнижие («Сы Шу») / Пер. с кит. и коммент. А. И. Кобзева, А. Е. Лукьянова, Л. С. Переломова, П. С. Попова при участии В. М. Майорова; Вступит. ст. Л. С. Переломова; Ин-т Дальнего Востока. – М. : Вост. лит, 2004. – 431 с.
14. Конфуций: «Лунь юй» : исслед., пер. с кит., коммент. / Л. С. Переломов ; факсимил. текст «Лунь юя» с коммент. Чжу Си – М. : Восточная литература, 1998. – 588 с.

Мостипан А. Н. *Императив обучения и «любви к людям» в политических взглядах Конфуция*

В статье анализируются взгляды Конфуция на обучение, его роль в системе социально-политического и государственного управления Древнего Китая. Рассматривается связь между властью и знанием в аспекте формирования личности «благородного мужа», который целенаправленно овладевает «любовью к людям» путем обучения.

Ключевые слова: Конфуций, «Лунь юй», обучение, «любовь к людям», государственное и социальное управление.

Mostipan O. *The imperative of education and “love for people” in political views of Confucius*

In the article the views of Confucius on learning, its role in the socio-political and public administration in Ancient China are considered. There is analysis of the relationship between power and knowledge in the aspect of identity formation of the “noble man” who purposefully takes possession of “love for people” through training.

Keywords: Confucius, The Analects of Confucius, education, “love for people”, state and social governance.